

GRUP DE DIÀLEG 12. PAISATGE, URBANISME I DESENVOLUPAMENT TERRITORIAL EN TEMPS DE CRISI: REPTES I OPORTUNITATS

Eixos temàtics del diàleg

1. Paisatge i polítiques públiques: luxe o necessitat?
- 2. Paisatge i urbanisme: concurrència o complementarietat?**
3. Paisatge i turisme: identitat o globalitat?
4. Paisatge i desenvolupament territorial: competitivitat o solidaritat?
5. Paisatge i noves tecnologies : real o virtual ?

Ponent: Anna Zahonero Xifre

Debat del 24 de juliol de 2013. Seu de la SCOT.

Participants:

*Jaume Busquets
Marina Cervera
Albert Cortina
Francesc González
Irina Grevtsova
Pere Sala
Ramon Serrat
Anna Zahonero*

PAISATGE I URBANISME: CONCURRÈNCIA O COMPLEMENTARIETAT

ESTAT (IDEES FORÇA)

L'objecte de treball, el territori, és el mateix per l'urbanisme i pel paisatgisme, per tant, necessàriament en algun moment, abans o després han de convergir.

Podem visualitzar dos aproximacions:

1. Paisatgisme com a punt de trobada entre l'urbanisme (planificació, ordenació), l'ecologia (medi ambient, sostenibilitat, recursos ecològics del territori), la cultura (disseny, art, història...) i els aspectes socials (percepció i participació).
2. Urbanisme com a camp disciplinar a partir de la planificació ambiental, urbanística, d'infraestructures, el disseny urbà i els aspectes socials, bàsicament la participació ciutadana.

L'urbanisme com a instrument social tracta, entre d'altres temes, dels paràmetres urbanístics de construcció/reconstrucció de la ciutat.

Paisatge urbà: quan s'incorpora a la discussió urbanística la qualitat i l'harmonia de l'espai, el confort i, mes recentment, la reflexió sobre el metabolisme urbà

Sembla com si la paraula *paisatge* valoritzi el camp de treball "històric" de l'urbanisme.

La legislació en l'àmbit del paisatge sempre és en prevenció d'accions concretes (a través dels Estudis d'impacte i integració paisatgística) més que estructurant, en quant a la definició d'usos sobre el territori. Seria mes interessant definir els marcs d'acció sobre el paisatge, previ coneixement de les seves estructures i els seus fenòmens d'organització.

La legislació urbanística, que històricament té els instruments per planificar i ordenar el territori, hauria d'incorporar la visió clara i diferenciada del paisatgisme que a la preocupació per les qüestions socials (participació real sobre els temes més enllà de la propietat privada) entra en la preocupació col·lectiva i afegeix la reflexió sobre la percepció i la identitat quan ens referim al paisatge i als valors ecològics.

Diferenciar legislació urbanística de la legislació paisatgística o de la legislació mediambiental indueix sovint a confusió doncs no sempre la discussió sobre el paisatge és convergent en quant a valors i estratègies, en relació a l'ordenació territorial que es fa des de l'urbanisme.

La interdisciplinarietat necessària en les discussions paisatgístiques és el seu gran valor, i potser també el seu gran escull: cal un llenguatge comú.

La consideració del paisatge com a concepte integrador dels aspectes ecològics, socioeconòmics i culturals, és la base per una ordenació del territori responsable ambientalment.

L'ecologia del paisatge neix molt relacionada amb la lectura del paisatge humanitzat i com a disciplina, posteriorment incorpora una visió més relacionada amb els processos naturals i el seu objectiu bàsic és l'estudi de la interacció entre el

funcionament dels sistemes i l'estructura del paisatge. En aquest sentit, l'ecologia del paisatge aporta instruments per fer una reflexió sistèmica sobre el funcionament del territori, sobre els processos, i la metodologia de coneixement que permet determinar estructures i/o maneres d'organització dels ecosistemes i/o unitats de paisatge.

L'esforç fet en representació cartogràfica dels conceptes aportats per l'ecologia del paisatge, es important intensificar-lo ja que permet trobar llenguatges comuns entre l'ecologia i l'urbanisme i pel reconeixement de les funcions ecològiques que es deriven de la matriu territorial d'usos.

Manca la implementació decidida a escales de planejament que es comprometin amb la realitat dels processos socioeconòmics, sobre tot en el món rural, d'escala petita, on s'acaben determinant les noves estructures de paisatge.

El reverdiment de les ciutats i l'agricultura urbana son una oportunitat per un urbanisme més sostenible.

Cal que el verd urbà prengui un paper estructurant i pugui assumir la seva funció de veritable infraestructura ecològica dins la ciutat.

Es fa necessari replantejar el disseny dels espais verds per tal que prengui els serveis ecològics que aquests poden proporcionar com a elements centrals dels projectes, Però complementàriament, cal plantejar-se el verd urbà des de la seva intercomunicació si es vol una matriu urbana ben cohesionada en termes socioambientals.

L'hort urbà, ha entrat amb força com a nou agent de disseny dels equipaments urbans.

Per tal de fer un pas més en el paradigma de la sostenibilitat alimentaria de les ciutats, hauríem de plantejar la possibilitat de portar l'agricultura urbana temporalment als solars latents que hi ha a l'interior de les ciutats fent que aquestes àrees "dorments" que en l'expectativa d'un espai construït podria passar per una fase temporal de productivitat ecològica per la ciutat (i potser també econòmica).

Qualitat del paisatge urbà en la societat del segle XXI vol dir segurament confort: comoditat que pot tenir un ciutadà en quant a l'accés als serveis i confortabilitat de l'espai per on es mou i on viu, en termes de sostenibilitat, es a dir, ajustant les necessitats del ciutadà (individuals i col·lectives) als recursos disponibles.

La idea de qualitat i sostenibilitat urbana s'ha de vincular bàsicament amb els espais comunitaris. El paisatge urbà es construeix principalment al carrer, secundàriament als parcs.

Cal tenir en compte en el disseny urbà, aspectes com l'ombra com a element fonamental de confort, la mida i la qualitat dels espais comuns per facilitar la relació entre les persones, la comunicació intergeneracional, o el passeig.

Altres aspectes relacionats poden ser la possibilitat de desplaçar-se còmodament, amb una estructura que relacioni àrees d'usos diferents tot potenciant la mobilitat sostenible: pacificar el trànsit rodat i prioritzar el vianant.

Cal recuperar la idea de que la ciutat és per les persones i tenim com a ciutadans drets i responsabilitats respecte de la construcció o rehabilitació dels espais comuns. La implicació o participació ciutadana ha de garantir que les necessitats col·lectives estiguin considerades en els processos de transformació constants de les ciutats, però individualment els ciutadans hem de responsabilitzar-nos del manteniment de la qualitat i de tenir una actitud sostenible respecte del nostre entorn.

Es planteja una sèrie d'urgències per resoldre en termes urbanístics referits a l'estructura urbana:

- a) Millorar la relació de superfície d'espai verd per habitant (10 i 15 m²/habitant)
- b) Treballar la qualitat dels carrers
- c) Millorar la mobilitat sostenible i responsable de les ciutats
- d) Fer una reflexió sobre l'ús i la ubicació de les infraestructures d'energies renovables, principalment en teixits consolidats i/o històrics.
- e) Millorar l'eficiència energètica de les ciutats: treballs en façanes que alhora millorin la qualitat dels carrers.

- f) Aplicar, sempre que la secció del carrer ho permeti i en funció de la seva tipologia en relació a l'estructura urbana: disseny de carrers amb vegetació (arbres, trepadores...) que permetin millorar la climatització dels edificis.
- g) Emprar espècies naturalitzades o del país per minimitzar els consums d'aigua i el manteniment en general.

En termes de sostenibilitat en general, es planteja la necessitat de continuar treballant en la formació interdisciplinària dels tècnics. Cal que els tècnics en medi ambient, ecòlegs i paisatgistes, tinguin un paper en la presa de decisions tant significatiu com els tècnics urbanistes, sociòlegs, economistes o juristes.

Necessitem criteris i estratègies per implementar les Directrius de paisatge en la pràctica de l'urbanisme

Cal baixar a l'escala en que el paisatge es projecte, es a dir on les estratègies prenen forma.

Les unitats de paisatge, haurien de tenir una rellevància més significativa en la gestió paisatgística del territori i en la implementació de directrius/normatives de planificació paisatgística.

Per a les cartes de paisatge que sovint integren interessos globals de municipis relacionats, elements del territori com infraestructures viàries, conques hidrogràfiques, per exemple, poden definir bons marcs de treball i alhora poden vincular i complementar els objectius de qualitat paisatgística amb les accions concretes sobre el territori.

No està tant ben definits els criteris per accionar iniciatives.

El planejament urbanístic, atenent al paisatge, ha de determinar les bases i els límits per el desenvolupament de noves iniciatives que activin estructures de paisatge antigues o per el desenvolupament de nous usos que afavoreixin el manteniment de l'heterogeneïtat paisatgística i ecològica.

ALTERNATIVES

Suggeriment (estratègies)

- **Potenciar** la valorització de la matriu territorial.
- **Incrementar** el reverdiment de les ciutats i l'agricultura urbana com a oportunitat per un urbanisme més sostenible.
- **Intensificar** l'esforç en representació cartogràfica dels conceptes aportats per l'ecologia del paisatge.
- **Reforçar** la qualitat i sostenibilitat urbana vinculada bàsicament als espais comunitaris, es a dir, al carrer i als parcs.
- **Recuperar** la idea de que la ciutat és per les persones i tenim com a ciutadans drets i responsabilitats respecte de la construcció o rehabilitació dels espais comuns.
- **Assolir** una autèntica implicació ciutadana per garantir que les necessitats col·lectives estiguin considerades en els processos de transformació constants de les ciutats,
- **Augmentar** la cultura de la responsabilitat individual com a ciutadans en el manteniment de la qualitat del paisatge urbà tenint una actitud sostenible respecte del nostre entorn.
- **Fomentar** la interdisciplinarietat en la formació dels tècnics que han de prendre decisions sobre la realitat urbana i territorial.
- **Baixar** a l'escala en que el paisatge es projecte, es a dir on les estratègies prenen forma.
- **Determinar** a través del planejament urbanístic, atenent al paisatge, les bases i els límits per el desenvolupament de noves iniciatives que activin estructures de paisatge antigues o per el desenvolupament de nous usos que afavoreixin el manteniment de l'heterogeneïtat paisatgística i ecològica del territori.

Recomanacions

- **.Replantejar** el disseny dels espais verds per tal que prengui els serveis ecològics que aquests poden proporcionar com a elements centrals dels projectes.
- **Plantejar** el verd urbà des de la seva intercomunicació per tal que la matriu urbana estigui ben cohesionada en termes socioambientals.
- **Portar** l'agricultura urbana temporalment als solars latents que hi ha a l'interior de les ciutats, donant un pas més en el paradigma de la sostenibilitat alimentària de les ciutats.

- **Entendre** l'agricultura urbana com un equipament associat al sistema agroalimentari sostenible de la ciutat que complementi una alternativa de transició cap a un nou model energètic urbà.
- **Millorar** la qualitat i la sostenibilitat dels paisatges urbans.
- **Millorar** la relació de superfície d'espai verd per habitant (10 i 15 m²/habitant)
- **Treballar** la qualitat dels carrers.
- **Millorar** la mobilitat sostenible i responsable de les ciutats.
- **Reflexionar** sobre l'ús i la ubicació de les infraestructures d'energies renovables, principalment en teixits consolidats i/o històrics.
- **Millorar** l'eficiència energètica de les ciutats: treballs en façanes que alhora millorin la qualitat dels carrers.
- **Aplicar**, sempre que la secció del carrer ho permeti i en funció de la seva tipologia en relació a l'estructura urbana: disseny de carrers amb vegetació (arbres, trepadores...) que permetin millorar la climatització dels edificis.
- **Emprar** espècies naturalitzades o del país per minimitzar els consums d'aigua i el manteniment en general

Propostes

- **Regular** el paisatge més des dels marcs d'acció, previ coneixement de les seves estructures i els seus fenòmens d'organització, i no únicament des de la prevenció d'accions concretes.
- **Implementar** d'una forma més decidida el paisatge a escales de planejament més petites d'aproximació a la realitat dels processos socioeconòmics, sobre tot en el món rural, on s'acaben determinant les noves estructures de paisatge.
- **Projectar** el verd urbà per tal que prengui un paper estructurant i pugui assumir la seva funció de veritable infraestructura ecològica dins la ciutat.
- **Concretar** criteris i estratègies per implementar les Directrius de paisatge en la practica de l'urbanisme.
- **Dotar** de més rellevància a les unitats de paisatge en la gestió paisatgística del territori i en la implementació de directrius/normatives de planificació paisatgística vinculada amb el planejament urbanístic.
- **Valoritzar** les Cartes del Paisatge com a instrument voluntari dels agents del territori, que integra interessos globals de municipis relacionats, utilitzant elements territorials com infraestructures viàries, conques hidrogràfiques... i que poden

vincular i complementar els objectius de qualitat paisatgística amb les accions concretes sobre el territori.